

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 16 Mayıs, 1929

Sayı: 129

„Parça - Fikir” Değil «Bütün - Fikir» Lâzım...

Mehmet İzzet Bey «Hayat»ın «127» numaralı nüshasında neşrettiği «Usul Kavgası» nam makale ile Bergson'un «hadsî usul»üne temas ediyor ve bunu memleketimizde henüz hiç tanınmayan Bertrand Russel gibi mantıkçı ve riyaziyeci bir feylesofa tenkit ettiriyor: güzel; fakat kendine mahsus bir felsefesi olan bu münekkidin sistemini, madde ve ruhu ne suretle telâkki ettiğini ve bunlar arasında bulduğu münasebetleri, metafizik hakkındaki fikirlerini göstermeden Bergson'un sadece usulüne hasredilmiş bir tenkidin «iphamdan ari fikirler» olabileceğini hiç zannetmiyorum. Bergson ve Russel birer «ideologue», yani fikriyatçı veya kalem kavgacıları olsalardı onları bu suretle tutuşturmakta hiç bir beis olmazdı. Halbuki bunların ikisi de başlıbaşına birer felsefe vücade getirmiş şahsiyetler olduğundan birbirleriyle mücadelelerinin mahiyet ve kıymeti bütün felsefelerinin insicam ve vahdetile anlaşılabilir. Bu yapılmadıkça yekvücut bir felsefenin yalnız bir noktasına tevcih edilmiş okları göstermek bizi Russel'den istifade ettirmedeği gibi Bergson'un hatalı müddealarından da kurtarmaz. Hiç şüphe yok ki felsefi hayatımızın inkişaf ve terakki-si, her yerde olduğu gibi, bizde de mütemadi tenkitlerle olacaktır. Yalnız bu tenkit hakikaten semereli olmak için evvelâ sistemlerin sistemlerle karşılaştırıl-

ması ve tenkidin bundan sonra gelmesi lâzımdır. Çünkü terkip mahsulü olan felsefe sistemlerinin ihtiva ettiği parça-fikir ve parça - müddeaların kuvvet ve kıymetleri, dahil oldukları terkiplerin içinde anlaşılabilir. Nitekim Bergson'un «hads» iddiası, onun ancak madde, ruh ve tekâmül hakkındaki telâkkilerinden örül-müş bir terkip içinde makuldür. Fizik zamanı psikolojik zamandan tamamen ayıran ve birinde cari olan «sebebiyet»i diğerinde bulamıyan, birini sırf afakî ve kemmî, diğerini de sırf enfüsi ve keyfi gören bir feylesofun fizik usulleri haricinde bir usul aramasından daha zarurî bir şey olabilir mi? Bu hale göre Bergson'a yapılacak muhalefetin temelini usul mes'elesi değil, ruhiyat meselesi teşkil eder. Bizi Russel'in tenkitlerinden istifade ettirmek isteyen İzzet Beyden evvelâ Bergson'un ruhiyatına karşı muhalifinin yapmış olduğu ruhiyatı tanıtmasını beklemek icap etmektedir. Bu yapıldıktan sonradır ki okuyucular usul kavgasını bir dereceye kadar ısrabilirler?

Russel'in nazariyeleri bazı noktalarda «pluraliste»lere çok yaklaştığı halde bir çok noktalardan bunlardan derin bir surette ayrılır. On dokuzuncu asrın son rub'unda hâkim olan zihniye muhalefeti - anti - intellec-tualizme - karşı bir gün yeni bir zihniyetçilik - intellectualisme - yani bir nevi yeni *tenevvür felsefesi* başlamıştır.

İlhamlarını daha çok his, irade, insanlık gibi beşerî hadiselerden alan ve binnetice yeni bir «anthropomorphisme» yapmış olan zihniye muhalifliğini bir de yeni riyaziye ve yeni fizikin verdiği bir mantık adesesinden geçirmek elbette lâzımdır. Bu vadide giden bir çok yeni feylosoflar arasında Russel bilhassa en ziyade temayüz etmiş şahsiyetlerden biridir. İzzet Bey usulünü değiştirerek bize bu feylesofun mantık ve riyaziye felsefesini ve bunlara istinat ettirdiği ruh ve madde tahlillerini yapar ve bunlardan istintaç edilmiş metafizik ile eyilik ve kötülük fikirlerini teşrih ederlerse Bergson hakkında arzu ettikleri bilva'ata tenkidi hakkile yapmış olacaklardır.

Tanzimattan Ziya Beye gelinceye kadar memleketimizde hâkim olan fikir hayat ve münakaşaları prensip ve sistemlerin gene prensip ve sistemlerle muhakemesinden ziyade bunlardan koparılmış fikir ve mezhep parçalarının birbirleriyle çarpıştırılmalarına dayanıyordu. Bunun da başlıca sebebi o zamanki Osmanlı cemiyetinin mahlût bünyesinden geliyordu. Bu gün ise milli vahdet ve mefkûresi olan bir millet halinde yaşıyoruz. Binaenaleyh artık parça-fikirler ile değil bütün-fikirlerle yuğurulmak ihtiyaç ve zaruretindeyiz zannediyorum. Hele bu yuğurulmak sırf felsefe vadisinde olursa bütün-fikirlerle olan ihtiyaç büsbütün kat'ileşir sanıyorum.

MUSTAFA ŞEKİP

Bir Tenkide Cevap ^[*]

— "Felsefe Tarihi,, nin tenkidi vesilesiie —

Geçen sene almancadan tercüme ettiğim Felsefe Tarihini «Hayat»ın 128 inci sayısında, Halil Fikret Bey tenkit ettiler. Halil Fikret Bey tercümede lehime kaydedilecek cihetlerden mada, tercüme hatalarının da eksik olmadığına işaret ederek bunu ispat için bir parça gösteriyorlar. Bundan mada bir parçanın nasıl yapılacağını göstermek üzere kendileri o parçayı tercüme ederek bana bir tercüme nümunesi veriyorlar. Bu usulü yanılmayorsam, evvelâ ben tatbik ettiğimden gayeme muhalif hareket etmeliğim doğru olamaz. Bu gaye, kitabın bir diğer tab'ında doğru tercümenin nazari itibare alınması, yani hatanın tashih edilmesidir. Burada kendilerine cevap vermeliğim sebebi de Halil Fikret Beyin gösterdiği nümuneyi, kitabın bir ikinci tab'ında nazari itibare almayacağımdır; işte cevabımın asıl hedefi, bunun sebebini münevverlerimize arz etmektir.

Evvelâ şuna işaret edelim ki, aradaki fark kitabın muhtelif tablaları dolayisile hasıl olmuştur. Hernekadar münekkit bu fark için «eski ve yeni tablaları ile alâkadar olmayacak kadar ciddî mahiyettedir» diyorsa da işin hakikati budur. Halil Fikret Beyin kitabın üçüncü tabından, benim aynı kitabın yedinci tabından yaptığım tercümeye karşı bu kadar kat'iyetle idareyi kelâm etmesi bahusus, arada tabı farkları olduğunu gösterecek kuvvetli deliller varken, bir az da insafsızlıktır. Meselâ tercümenin tenkit olunan kısmında

[*] Tenkit geçen 128 inci sayımızda çıkmıştır.

Eflatun ve Aristo isimleri geçiyor ki bunlar kitabın üçüncü tabında yoktur. Ben acaba bu adamların ismine meftunum da ondan mı, aslında olmadığı halde yazdım? Tercüme hatası olmasına imkân olmayan böyle bir farkı müşahede ettikten sonra, bir de, bundan mada buldukları fark, acaba dokuz sene Almanya'da tahsilde bulunmuş olan bir kimsenin lisan kabiliyetini aşan bir fark mıdır? Ve eğer bu aradaki farklar münekkidinin söylediği gibi çok ciddî ise, nasıl olur da müellif bunu müdrik olmaz?

Okuyucularıma daha esaslı bir fikir verebilmek için bu ayrılıkların neler olduğunu göstermek faidesiz değildir. Yalnız, hepsini birer birer göstermek müşküldür, zira müellif cümlelerin hepsini değiştirmemiş, bazen bir cümledeki kelimeleri değiştirmiş ve bazen bir cümlede bir kısmını tayyetmiştir. Çıkardığı bir cümle de şudur: «Hakikat araştırılmak istendiği takdirde evvelâ zekânın kendisi tetkik edilmelidir.» Bundan sonraki iki cümleyi, eski tabında iki cümle iken, tadil ederek bir cümleye kalbetmiştir. Bu meyanda Halil Fikret Beyin «eşyanın heyeti, ruhun heyetinde mündemiçtir» diye tercüme ettiği cümle vardır ki, burada Vorlaender, *Im Universum des Geistes* ibaresini şu şekle koymağı münasip görmüştür: *in der Erkenntnis des Geistes*. Bundan sonra bazı tadilat var ki, onları da bir az sonra zikredeceğim.

Nümune gösteren bir münekkiten beklenen en esaslı bir şey, her halde, yaptığı nümune tercü-

melerinin doğru olmasıdır. Acaba Halil Fikret Beyin nümune tercümeleri hatadan âri midir? Meselâ münekkidin «eşyanın heyeti ruhun hey'etinde mündemiçtir» ibaresinden ne anlıyorsunuz? «Bütün heyeti» ne mana ifade eder? Tercümemde «heyet» kelimesini münasip düştüğü için *Universum* mukabilinde kullanmışım. Halbuki l'univers kelimesi şimdiye kadar bizde «kâinat» diye tercüme olunmuştur ve hakikî manası da budur. *Universum*, eşya kelimesi ile beraber geçtiği için *eşyanın kâinatı* diyemezdin ve heyeti dedim. İşte benim, bu yerinde olduğunu zannettiğim, tercümeme kapılarak, münasebet almayan bir yerde, Halil Fikret Bey aynı kelimeyi kullanmış ve manasız bir cümle çıkarmış: «eşyanın heyti, ruhun heyetinde mündemiçtir». Halbuki tercüme ettiğim metin Halil Fikret Beyin metninin aynı olsaydı, o zaman, şöyle tercüme ederdim: *eşya âlemi, akıl âleminde mündemiçtir*. Bu tercümeden *geist* kelimesine mukabil niçin «akıl» kelimesini kullandığımı anlaşıyor zannediyorum.

Mamafi bir diğer yerde, Halil Fikret Bey, bana yol göstereyim derken benim yedinci tab'a göre yaptığım bir tercümeyi kendisine rehber addederek, Almanca lisanın inceliklerine ait mühim bir nüansı gözden kaçırır vermiş. Nitekim «fakat bilginin bu vahdet kuran [yaratana değil] ve böylece zıya saçı kuvveti neden ibaret-tir?» sualine müellif eski tabıla-

rında şöyle cevap veriyor: «yalnız *usulünde* dir; bilgi bununla [bu usul vasıtasile] eşyayı, zekâ tarafından kavrandığı vechile bazı nizamlara koyarak ve mudilden basite doğru çıkarak böylece onları umumî fikrî rabitalara bağlar». Yani «mudilden basite çıkmak» gibi bir faaliyeti meydana getiren bilgidir ve arada usul bir vasıtaadır. Halbuki benim tercümemde, yedinci tabın icabatından olarak, usul gösterilmiştir. Halil Fikret Beyin aslan bana her hususta takılması icap ederken, her nedense (!), bana iltihak etmiş. Şimdi bilmesini çok arzu ettiğim bir şey varsa, o da, acaba

münekkidin mevzuubahs ettiği «her nevi hataların» hepsini bu mahiyette mi olduklarıdır.

Istılah meseleleri bizde hem çok güç ve hem de çok kolaydır. Bir cihetten takarrur etmiş bir şey yok diyerek her hususta kendimizi mazur gösterebiliriz; bir diğer cihetten de her kelimenin manası, istimali hakkında uzun uzadıya düşünmüş olabiliriz. Her halde şunu söyleyebilirim ki ben daha ziyade ikinci yoldan gittim. *Geist* kelimesine mukabil neden akıl dediğimi yukardaki misal de gösterir. Ruh böyle yerlerde münasip düşmüyor; esasen onun da mukabili Almancada

Secle' dir. *Intelligenz* için felsefe müntesiplerinin elyevm kullandıkları zekâ kurnazlık manasına gelmeyen bir zekâdır.

Nihayet karilerin tercüme edilen eser hakkında yanlış bir kanaat beslememeleri için şunu söyleyim ki Vorlander'in felsefe tarihi, yedinci tab'ından beri üç cilde bölünmüştür ve bu keyfiyet kitabın ilk sahifesindeki tasnifte de en göze batacak bir şekilde gösterilmiştir. Münekkidim tenkidini bir az daha «ciddî» telâkki etseydi, yanlış bir faraziye üzerine sütunlarca yazı yazmaktan kurtulmuş olurdu.

DR. ORHAN SADEDDİN

Kitaplarımla

*Ben Sizden ne istedim, siz bana ne verdiniz ?
Her biriniz bir parça teselli ederdiniz !
Sizler şimdi bir kule, ben sizin bekçinizim,
Hani başka yolcular, bu izler benim izim.
Yolunuzda tükettim ömrümü yudum, yudum,
Sonra dönüp kendimi izlerimde okudum.
Bana beni vermeyen sayfeyi yakıyorum,
Hayata bakıyorum, hayata bakıyorum !*

RİFAT NECDET

ÇAY

*Şeklahır semaverde
Gümüştan, şeffaf bir sır.
Porselen kadehlerde
Süzülmüş renk ve ıtır.*

*Kırpık kırpikleri yaş
İki çift göz, iki baş
Odada tatlı, yavaş
Bir sesle mırıldanır.*

*İşlemeli bir perde
Ağır ağır inerde
Düğümленir içerde
Okunmayan bir satır.*

HÂMİT MACİT